

Başka bir ihtimalin imkânsızlığı ve paradokslar

Prof. Dr. Hayrettin Kara

1963 yılında Antalya'da doğdu. 1985 yılında İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesinden mezun oldu. Psikiyatri uzmanlık eğitimini Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesinde tamamladı. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tıp Fakültesinde öğretim üyesi ve Ana Bilim Dalı Başkanı olarak görev yaptı. Bakırköy ve Erenköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanelerinde Psikiyatri Klinik Şefi olarak görev yaptı. Çalışmalarını psikoterapiler ve rüyalar üzerine yoğunlaştıran Kara, halen Medipol Üniversitesinde Psikoloji Bölümü Öğretim Üyesi olarak çalışmaktadır.

Termodinamiğin ikinci yasası olmasaydı zaman geçmişe doğru da akabilirdi. O vakit, solan bir çiçeğin renkleri yeniden canlanabilir, bir vazunun ya da kırılmış bir kalbin parçaları yeniden bir araya gelebilirdi. Entropi artmıyor olsaydı zamanın yalnızca ileriye doğru akan tek bir oku olmaz ve yaşlanma bir zorunluluk olmaktan çıkardı. Düzensizliğin artmadığı bir evrende "Benjamin Button'un Tuhaf Hikâyesi" gibi şimdi bizim için fantastik olan filmler tüm çekiciliğini kaybederdi. Sürekli genç kalmak olağan sıradan bir süreç olurdu. Ama öyle değil. Yasa gereği zamanın yalnızca ileriye doğru aktığı ve düzensizliğin giderek arttığı bir evrende yaşıyoruz. Onun için Herakleitos'un dediği gibi aynı nehirde iki kere yıkanamıyoruz. Çünkü zaman nehri yalnızca bir yöne doğru akıyor. Yaratıcı, bizim evrenimizi böyle yaratmış. Onun için yıldızlar, o görkemli günlerinin ardından son danslarıyla beyaz bir cüceye ya da bir karadeliğe dönüşürler. Onun için biz insanlar, başka bir ihtimalin imkânsızlığı içinde yaşlarız. Şairin dediği gibi "Çocuklar annelerinin göğsünde ihtiyarlar."

Ama... diyor olabilirsiniz bir umutla; gelecekte bilim moleküler düzensizliğin artmasını engelleyerek biyolojik organizmaların sürekli genç kalmasını sağlayabilir. Elbette hayal edebiliriz. Hayal edip "Zamanın Çarkı" gibi bilimkurgu kitaplar yazabilir ya da "Dünyalı" gibi filmler çekebiliriz. Gerçi hem bu romandaki hem de filmdeki karakterler bilimdeki bir gelişmenin değil de doğadaki kör bir rastlantının sonucu daimi olarak genç kalmaktalar. Hücreleri

yenileyen sistemin bir devridaim makinesi gibi entropiden uzak sonsuzca tıkr tıkr çalışması hayali. Hayal etmek gerçeği değiştirmese de bazen bizi iyi hissettirebilir. Değişmez gerçeği bir kez daha hatırlayalım; biyolojik yapılar gibi açık sistemlerin entropisini sürekli düşük tutmak evrensel fizik yasaları gereği hiçbir biçimde mümkün değil. Bir de şu var tabii; termodinamiğin ikinci yasasının işaret ettiği nihai gerçek yaşlanma değil ölüm. Bu evrende her şeyin kaçınılmaz olarak bitimli olduğu. Demek ki eskiler bu alemin kevn ü fesad (oluş ve yok oluş) alemi olduğunu söylerken fiziğin bu en dip yasasını kendi dillerince formüle etmişler.

Paradokslar

Biz insanlar paradoksal varlıklarız. Dış dünyanın yanında bir de iç dünyamız olduğu için iç dünyamızı var eden bir benlik bilincimiz olduğu için paradoksalız. Uzlaştırılması mümkün olmayan iki dünyada aynı anda yaşamak zorunda olduğumuz için paradoksalız. Paradoksu, bütünleştirilemeyen karşıtlıklar, çözümlenemeyen mantıksal çelişkiler ve biraz da trajik olma anlamında kullanıyorum. Varoluşumuzdaki paradoksalılığı aşabilecek tek şey ölüm. Paradoksun ancak ölümle aşılabilecek olması ise ölümün ikili anlamını açığa çıkaran bir başka paradoks. Ölümün ikili anlamını; hem yok olmak hem de "olmak" anlamını. İbni Sina ölümü hayatın bütünleyicisi olarak tanımlarken ya da Nietzsche "Olgunlaşan her şey ölmek ister" derken bu gerçeğe işaret etmiş olmalıdır. Ölümün bu ikili paradoksal anlamının ikincisinden yola çıkarak yaşlılığa ilk elde görünmeyen

yeni anlamlar, yeni değerler atfedebiliriz. Belki bu tür çabalar, bu tür düşünceler bir teselli arayışıdır. Takatimizin gün be gün azalmasının, gözlerimizdeki ışığın her gün biraz daha sönmemesinin yarattığı hayal kırıklığı için teselliler... Nihayetinde insan, "teselliye muhtaç varlık" ya da "kendini kandırmaya ihtiyaç duyan varlık" diye de tanımlanabilir. Kim bilir belki öyledir, belki de teselli arayışı yanında hakikati de arıyoruzdur. O zaman yeni bir ödevimiz olmalı; içimize bakıp teselli arayışı ile anlam arayışının birbirine ne denli katıştığını bulmak. Ben kendi adıma Çehov'un Altıncı Koğuştaki Dmitriç'in öfkeli uyarısını hep aklımda tutmaya çalışıyorum. Somut acının, acı üzerine düşüncelerden ne denli farklı olduğu uyarısını. Düşüncenin yaşantının kendisini olmadığı uyarısını. Bu itiraftan sonra yaşlılıkla ilgili sormak istediğim soruya dönebilirim. Biz yaşlılık derken hemen her zaman dış dünyanın bir parçası olan bedenimizin yaşlılığını kastederiz. Ancak bir de iç dünyamız var. Peki, iç dünya da dış dünya gibi yaşlanan bir dünya mı? Konuya iç dünya dahil olduğunda cevaplarımız her zaman muğlaklaşmaya, kanıtlardan çok inançlar üzerinden konuşmaya başlarız. Çünkü konuya iç dünya dahil olduğunda insanlığın en eski sorunu, çözümünden hala çok uzak olduğumuz ruh/beden sorunu ile yüzleşmek zorunda kalırız. Bu zor soruya cevap aramak için benim önerdiğim düşünme yöntemi şu; dış dünyanın fiziksel yasalarının iç dünyada da geçerli olup olmadığını anlamaya çabalamak. Yaşlılıkla bağlantılı olarak özelleştirerek şu soruyu sormak: Termodinamiğin ikinci yasası bedende olduğu gibi iç dünyada da hükmünü icra eder mi? Ediyorsa iç dünyamız da yaşlanıyor,

Karikatür: Dr. Orhan Doğan

etmiyorsa yaşlanmıyor olmalı. Freud'un birçok yanılgısı var ama kanımca en büyük yanılgısı, fiziksel dünyanın yasalarının iç dünyada da süregittiğine inanması. Oysa iç dünya dış dünyanın bir uzantısı ya da onun bir epifenomeni değildir. İçerimini tam olarak anlayamamak da iç dünyanın dış dünyadan bağımsız kendine özgü bir gerçekliği olduğu çok açıktır. İç dünyasına bakan herkes bunu bilir. Bu gerçek insanlığın evrensel bilgeliği olarak farklı kültürlerde benzer biçimlerde dile gelir. Örneğin Kierkegaard'ın geleneksel düşüncenin bir devamı gibi duran insanın sentez olduğu görüşüne bakalım. Ona göre insan tin(bilinç) ve beden, zorunluluk ve özgürlüğün, sonlu ve sonsuzun sentezidir. Bu sentezdeki beden, zorunluluk ve sonluluk dış dünyanın nitelikleridir. Buna karşılık bu sentezin diğer yakasındaki bilinç, özgürlük (olanaklılık) ve sonsuzluk ise iç dünyanın nitelikleridir. Ben de böyle düşünüyorum ve bu düşünceyi fenomenal bir iç dünya analiziyle temellendirmeye çalışabilirim. Ancak bu çaba bu yazının sınırlarını aşar. Eğer böyleyse, iç dünya bedene karşı bilincin ve zorunluluğa karşı özgürlüğün dünyasıysa orada zamanın tek bir yönü olmaması gerekir. Zorunluluk ve sonluluk termodinamiğin ikinci yasasının fiziksel dünyadaki kaçınılmaz sonuçları. İç dünyamızda gerçekten zorunluluk yoksa, iç dünyamızın en azından bir alanında özgür irade varsa termodinamiğin ikinci yasası iç dünyanın da yasası olamaz. Eğer böyleyse yaşlanan bedenimizdir, bilincimiz değil. Aklınıza hemen demanslı hastalar gelebilir. Yaşlandıkça bilinçleri bir çiçek gibi solan hastalar. Ve yeteri kadar yaşayan hiç kimsenin bilincinin bunamadan kurtulamayacağı gerçeği. Bütün bunlar insanın gerçekten bilinç ve beden sentezi olduğu ama bilincin bu evrende sentez dışında bedensiz salt bilinç olarak var olamayacağı anlamına gelir. Bilincin yaşlandığı ya da öldüğü

anlamına değil. Kim bilir Yunus'da bunu mu söyledi "Ölür ise tenler ölür canlar ölesi değil" derken. Bilincin dünyasında zaman tek bir yöne doğru akmaz. Çünkü bilincin dünyasında termodinamiğin ikinci yasası geçerli değildir. Öyleyse bilincin dünyasında insan aynı nehirde iki kez yıkanabilir. Eğer böyleyse insan için her zaman bir umut vardır.

Paradoksallığımız İçinde Ölümü ve Yaşlılığı Yumuşatmak

Ölüm yadsındıkça daha da sertleşir. Travmatik yaşantıların bilinçten uzaklaştırılmaya çalışıldığında onların iç dünyada daha güçlü daha sert duygularla yüklenmesi gibi. Ölümün sertliğini onu ancak doğru biçimde anarak yumuşatabiliriz. Yaşlılığı da öyle. Yaşlı nüfus giderek artıyor diyoruz ama yaşlılığa dair sahici sözlerimiz giderek azalıyor. Somut bireyin yaşadığı bir hakikat olarak yaşlılık üzerine konuşmakta güçlük çekiyoruz ama yaşlılığı ekonomik parametrelere dönüştürerek kolayca bir konuşma konusu yapılabiliyoruz. Yaşlılık üzerine konuşmak zor, gençlik üzerine konuşmaksa kolay geliyor bize. Oysa yaşlılık gençlikten varoluşsal açıdan daha gerçek. Gılgamış için de öyleydi bizim içinde.

"Melun hayat! İşin acı ve can sıkıcı tarafı, bu hayatın, operada olduğu gibi, tazim ile veyahut çekilen ıstıraplara karşı bir mükâfatla değil de ölümle bitişidir" diyor Altıncı Koğuş'un Dmitiriç'i. Doğrudur ama paradoksal bir varlıksak bu ve benzeri sözler varoluşumuzun sadece bir yönünü yansıtıyor olmalı. Eğer paradoksal bir varlıksak dış dünyanın bu soğuk yabansılığına bu sertliğine karşı iç dünyamızda tutunabileceğimiz bir şey olmalı. Eğer paradoksal bir varlıksak, yaşlılık ve ölümün keşfetmemiz gereken ikinci bir anlamı olmalı.

Biz yaşlılık derken hemen her zaman dış dünyanın bir parçası olan bedenimizin yaşlılığını kastederiz. Ancak bir de iç dünyamız var. Peki, iç dünya da dış dünya gibi yaşlanan bir dünya mı? Konuya iç dünya dahil olduğunda cevaplarımız her zaman muğlaklaşmaya, kanıtlardan çok inançlar üzerinden konuşmaya başlarız. Çünkü konuya iç dünya dahil olduğunda insanlığın en eski sorunu, çözümünden hala çok uzak olduğumuz ruh/ beden sorunu ile yüzleşmek zorunda kalırız.